

1. uzdevums Uzdevumu var sākt risināt dažādi, taču laikam vissvarīgāk ir pamanīt, ka starp dotajiem kazahu vārdiem ir 4 vārdi ar sakni **-qızıl-**, un latviešu tulkojumos ir 4 jēdzieni, kuri ir saistīti ar sarkano krāsu (ieraudzīt šo saikni dažiem no šiem jēdzieniem bija daudz vieglāk, izlasot vārdus). Ja pieņem, ka **-qızıl-** = sarkans, var pēc ķēdes principa pamēģināt noteikt citu morfēmu (t.i. vārdu daļu) tulkojumus.

1. jautājums. Katram kazahu vārdam atrodiet pareizo latviešu tulkojumu! **(8 punkti)**

1	Aq tüyirşik	L	leikocīts	<i>balts + (šūna*)</i>
2	Aq-wız	K	olbaltumviela	<i>balts + (...)</i>
3	Bağdar-sız	F	bez orientiera	<i>orientieris + bez</i>
4	Bağdar-şam	M	luksofors	<i>orientieris + lampa</i>
5	Juldız	C	zvaigzne	<i>zvaigzne</i>
6	Juldız-şı	E	astronoms	<i>zvaigzne + (“-nieks**”)</i>
7	Jumis-şı	I	strādnieks	<i>darbs + (“-nieks**”)</i>
8	Qanat-sız	D	bezpārnains	<i>spārni + bez</i>
9	Qızıl tüyirşik	B	eritrocīts	<i>sarkans + (šūna*)</i>
10	Qızıl-juldız	H	Marss	<i>sarkans + zvaigzne</i>
11	Qızıl-qanat	A	rudulis	<i>sarkans + spārni</i>
12	Qızıl-şa	G	biete	<i>sarkans + (...)</i>
13	Şam	J	lampa	<i>lampa</i>

Iekavās ir saknes un piedēkļi, kuru precīzu nozīmju noteikšana nebija nepieciešama, lai atrisinātu uzdevumu.

*no uzdevuma to saprast nav iespējams, bet patiesībā **tüyirşik** nozīmē “*graudiņš*”

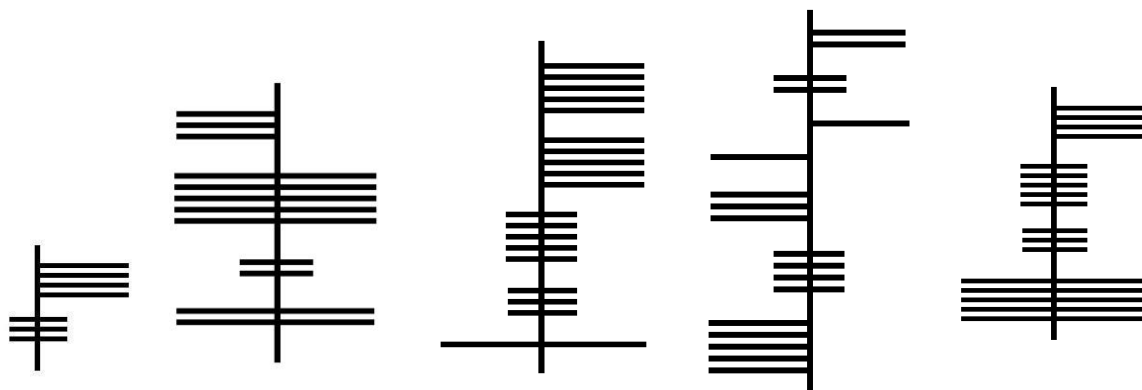
** ar “-nieks” šeit ir domāts piedēklis, kurš apzīmē cilvēku, profesionāli saistītu ar saknes apzīmēto jēdzienu.

2. jautājums. Pārtulkotiet sekojošos vārdus kazahu valodā!

14. Biešu audzētājs - **Qızılşa-şı** (*biete + (“-nieks”)*)

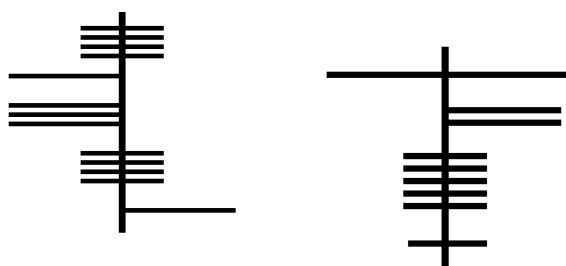
15. Darbs - **Jumis**

2. uzdevums (8 punkti). Doti augu nosaukumi senīru valodā, pierakstīti ar latīņu alfabētu un ogamu².

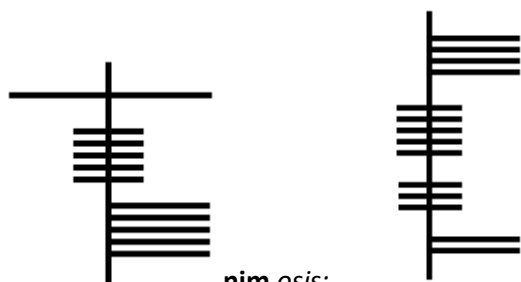
us virši   gort efeja   muinn vīnogulājs   pethbol avenājs   ruis plūškoks

1. jautājums. (3 punkti) Pierakstiet ar latīņu alfabētu:

bērzs   bethe   egle   ailm

2. jautājums. Pierakstiet ar ogamu (2 punkti):

nim osis;

luis goba.

3. jautājums. Izklāstiet savus novērojumus par ogamu (3 punkti) !

Katra horizontālo līniju grupa reprezentē vienu burtu. Rakstīšanas virziens - no lejas uz augšu. Īso līniju grupas ir patskaņi, bet garo līniju grupas ir līdzskaņi (šis novērojums ļauj noteikt burtu "a" vārdā *ailm* pirmajā uzdevumā).

3. uzdevums (10 punkti) Doti daži skaitļa vārdi aitu skaitīšanas sistēmā, kuru izmanto gani Anglijas ziemeļu daļā*, kopā ar to vērtībām.

tyaan	2
tead'ere	3
haites	6
daoves	9
yaan'edik	11
mead'ereboon	19

Sistēma ir veidota uz atskaņu pamata, gluži kā skaitāmpantiņš (atgādinām, ka sistēma ir domāta, lai skaitītu aitas). Blakusesošie skaitļi rīmējas pa pāriem (piem. 1-2 **yaan-tyaan** , 3-4 **tead'ere-mead'ere**), bet vārdiem, kuri apzīmē skaitļus, kas dalās ar 5 (proti, 5, 10, 15), nav atskaņu. Skaitļus, kas ir lielāki par 10, apzīmē ar salikteniem, veidoti pēc modeļa **n+10** vai **n+15**, kur $0 < n < 5$, piem. (**mead'ere-boon** $4+15$, **yaan-'e-dik** $1+\text{savienojošais\_patskanis}+10$).

1. jautājums. Kurus skaitļus apzīmē sekojošie vārdi: **dik, saites, tyaan'eboon** ? (4 punkti).

dik=10;

saites=7;

tyaan'eboon=17;

2. jautājums. Pierakstiet šajā aitu skaitīšanas sistēmā: 1, 13, 15! (4 punkti). _

1=**yaan**

13=**tead'eredik**

15=**boon**

3. jautājums Kuru skaitli apzīmē vārds **mimp**, ja zināms, ka $0 < \text{mimp} < 20$? (1 punkts).

mimp=5

Paskaidrojiet, kāpēc, jūsuprāt, **mimp** apzīmē tieši šo skaitli. (1 punkts).

Ir iespējami vairāki skaidrojumi. Viena iespēja ir pamanīt, ka vārdiem, kuri apzīmē skaitļus, kas dalās ar 5, nav atskaņu. Cita iespēja ir pielietot izslēgšanas metodi. Piemēram, "8 jārīmējas ar 9, 6 jārīmējas ar 7, tāpēc kā vienīgā iespējamā **mimp** vērtība paliek 5."

Uzskatāmībai šeit ir visa sistēma:

1	yaan	11	yaan'edik
2	tyaan	12	tyaan'edik
3	taed'ere	13	tead'eredik
4	mead'ere	14	mead'eredik
5	mimp	15	boon
6	haites	16	yaan'eboon
7	saites	17	tyaan'eboon
8	kaut kas, kas rīmējas ar "-aoves"*	18	tead'ereboon
9	daoves	19	mead'ereboon
10	dik	20	kaut kas, kas nerīmējas ne ar ko*

*šos skaitļa vārdus nav iespējams (un nav arī prasīts) noteikt šajā uzdevumā, bet 8 ir **haoves** un 20 ir **buom'fit**

Vairāk par Anglijas tradicionālajām aitu skaitīšanas sistēmām iespējams izlasīt šeit:
https://en.wikipedia.org/wiki/Yan_tan_tethera

5. uzdevums (20 punkti). Doti teikumi jatmulu* valodā un to latviskie tulkojumi:

1.	ak ta'kwa okwi makkasi'ki'k wa'la da'li'kali'	Tā sieviete sēž kopā ar kluso suni.
2.	du ak ki'ki'n maali vatnyakadi'	Vīrietis nogalina to mazo netīro žurku.
3.	gwaama avukdu si'kbi'k	Divi traki vecīši smējās.
4.	kak ta'kwa glali'	Šī sieviete raudāja.
5.	kalala pi'li'kali'	Mazais prusaks skrien.
6.	kan avukdu okwi kak ta'kwa pi'li'kabi'k	Šis vecītis un šī sieviete skrien.
7.	kan maali okwi ak bolu pi'li'di'	Šī lielā žurka skrēja kopā ar to mazo ķirzaku.
8.	wa'la kan du kwaakdi'	Lielais suns meklēja šo vīrieti.
9.	yasi' glakabi'k	Divas atraitnes raud.
10.	yasi' okwi wa'la kan makkasi'ki'k bolu savabi'k	Atraitne un suns skatījās uz šo lielo kluso ķirzaku.

3. jautājums. Izklāstiet savus novērojumus par jatmulu valodu! (8 punkti)

- Vārdu secība teikumā
  - Teikums: SOV (Teikuma priekšmets - Papildinātājs - Izteicējs)
  - Lietvārda grupa: DAN (Norādāmais vietniekvārds - Īpašības vārds - Lietvārds)
- Jatmulu valodā, līdzīgi kā latviešu valodā ir gramatiskā dzimte.
  - Lietvārdiem, kuri apzīmē cilvēkus, gramatiskā dzimte sakrīt ar bioloģisko dzimumu.
  - Lietvārdiem, kuri apzīmē dzīvniekus, gramatiskā dzimte ir atkarīga nevis no dzimuma, bet no to lieluma:
    - vīriešu dzimte = "liels"
    - sieviešu dzimte = "mazs"

Tādējādi, dzīvnieku izmēru, atšķirībā no citām pazīmēm, norāda nevis īpašības vārds, bet to gramatiskā dzimte. Gramatiskā dzimte netiek atspoguļota lietvārda formā, bet uz to norāda norādāmais vietniekvārds pirms lietvārda (piem., "tas", "šī", utt.), ja tāds ir teikumā, kā arī darbības vārda forma. (sk. 4. punktu).

- Norādāmais vietniekvārds:
  - kak = šī (sieviešu dzimte)
  - kan = šis (vīriešu dzimte)
  - ak = tā (sieviešu dzimte)
  - an = tas (vīriešu dzimte)

4. Darbības vārds
  1. Struktūra: sakne + (-ka-) + galotne
    1. -ka-: tagadne (ja nav = pagātne)
    2. galotne (tiek saskaņota ar teikuma priekšmetu):
      1. -di' = vienskaitlis, vīriešu dzimte
      2. -li' = vienskaitlis, sieviešu dzimte
      3. -bi'k = divskaitlis*, jebkura dzimte
5. okwi
  1. "X okwi Y" var apzīmēt gan "X un Y", gan "X kopā ar Y"
    1. ja darbības vārda galotne = -di'/-li' (vienskaitlis), tad okwi = "kopā ar"
    2. ja darbības vārda galotne = -bi'k (divskaitlis), tad okwi = "un"

1. jautājums. Pārtulkojiet sekojošos teikumus latviešu valodā! (4 punkti)

11. avukdu okwi ta'kwa pi'li'kadi'

Vecītis skrien kopā ar sievieti.

12. ki'ki'n bolu kak wa'la kwaakdi'

Lielā netīrā ķirzaka meklēja šo mazo suni.

13. ta'kwa pi'li'bi'k

Divas sievietes skrēja.

2. jautājums. Pārtulkojiet sekojošos teikumus jatmulu valodā! Ja uzskatāt, ka kādu(s) no teikumiem nav iespējams pārtulkot, norādiet attiecīgo(s) teikumu(s), un paskaidrojiet, kāpēc.

14. Tas vecītis skatās uz šo trako atraitni.

an avukdu kak gwaama yasi' savakadi'

15. Mazā žurka nogalināja prusaku.

maali kalala vatnyali'

16. Netīrais suns skatījās uz šo mazo prusaku.

Nav tulkojuma**, jo teikuma priekšmets ir lietvārds, kas apzīmē dzīvnieku, tāpēc darbības vārda galotne obligāti satur informāciju par tā izmēru (-di'/-li', sk. 3. uzdevumu, 4.1.2. apakšpunktu). Tāpēc iztulkot vārdu savienojumu "netīrais suns", neprecizējot, vai suns ir liels vai mazs, šeit nevar.

17. Vīrietis kopā ar to lielo suni nogalināja netīro ķirzaku.

du okwi an wa'la ki'ki'n bolu vatnyadi'

18. Klusais vīrietis meklē lielo sievieti.

Nav tulkojuma**, jo darbības vārds nesatur nekādu informāciju par papildinātāju, tāpēc precizējumu "liels" vai "mazs" ir iespējams veikt tikai, izmantojot norādāmo vietniekvārdu, kura šeit nav. Turklāt, tas būtu iespējams tikai tad, ja papildinātājs būtu lietvārds, kas apzīmē dzīvnieku.

* Divskaitlis, atšķirībā no daudzskaitļa, norāda, ka priekšmetu vai darītāju skaits ir tieši divi. Detalizētāk par divskaitli un par to, kādās valodās šāda forma ir sastopama, var izlasīt [Vikipēdijā](#).

** Īstenībā gan teikumam Nr. 16, gan teikumam Nr. 18 var piemēklēt vismaz aptuvenu jatmulu tulkojumu, tomēr šajā uzdevumā pieejamā informācija to neļauj izdarīt.